

ALS STENEN SPREKEN

Het Visioen van Gabriel

drs. ing. J.W. (Wim) Nieuwenhuis & drs. C.J. (Ineke) van den Beukel

Foto: Zev Radovan / www.biblelandpictures.com

Hoewel de ontdekking van de boodschap op de Gabrielsteen wereldnieuws werd (The New York Times, 2008) lijkt dit grote ontdekkingsnieuws weinig doorgedrongen in Nederland. Bij deze willen we daar iets aan doen.

In het Christendom is de lijdende Messias een hoofdrol gaan spelen. Bestaat deze kant van de Messias niet in het Jodendom of is zij onder gesneeuwd? Kent het Jodendom alleen de Messias Ben David, als koninklijke figuur, of ook de lijdende Messias die verzoening moet brengen?

De Joodse traditie kent wel degelijk een lijdende Messias, de Messias Efraïm, de Zoon van Jozef. Veel geleerden menen of meenden echter dat het Jodendom deze lijdende Messias aan het christendom heeft ontleend. Enkele ter zake deskundigen dachten anders, maar het bewijs daarvoor moest nog worden gevonden.

De tekst op de Gabriëlsteen werpt een boeiend nieuw licht op de aanwezigheid van een lijdende messiasfiguur Efraïm in de Joodse traditie. **Dat nodigt Joden en christenen uit tot nader gesprek.**

“De belangrijkste archeologische vondst die het licht zag in de regio [Israël en de Dode Zee], sinds de ontdekking van de Dode Zeerollen..”^{1,2}

Zo kopte het persbericht van het Israël Museum in Jerusalem op 30 april 2013. Het zou de eerste, en tot nu toe enige tentoonstelling in Israël worden van deze unieke vondst van de zogenaamde “*Gabriëls Visioensteen*”. Deze bijzondere steen is waarschijnlijk rond 2000 gevonden aan de oostoever van de Dode Zee in Jordanië, en via de antiekmarkt aldaar in handen gekomen van verzamelaar en huidige eigenaar David Jeselsohn uit Zürich, Zwitserland.

De steen is circa één meter hoog en dertig cm breed en bevat twee kolommen Hebreeuwse tekst die geschreven is met inkt op de steen. Dit laatste is heel bijzonder. Het Hebreeuwse handschrift op de steen dateert uit het laatste deel van de eerste eeuw voor Christus, of kort daarna.³ Zo stelde in 2007 Ada Yardeni, de wereldwijde specialist op dit type handschriften⁴, na grondige analyse van het Hebreeuwse handschrift vast, dat de contouren en vorm van de letters (paleografie) veel verwantschap vertonen met de geschreven Dode Zeerollen. Deze datering wordt bevestigd door de aard van de Hebreeuwse tekst (na-Bijbels en voor de Misjna).⁵ Helaas is de steen matig geconserveerd en zijn meerdere delen niet goed leesbaar.

Inhoudelijk heeft de tekst als literaire compositie duidelijk verwantschap met Bijbelse profetieën. Het betreft een aantal korte profetieën, geschreven in de eerste persoon: “*Ik, Gabriël ...*”. Ze zijn geadresseerd aan iemand in de tweede persoon. Er komen karakteristieke Bijbels-profetische uitdrukkingen in voor als: “Het Woord van de HEERE [JHWH]”, “Aldus zegt de HEERE der legers/heerscharen, de God van Israël”, etc. Ook spreekt de tekst over “*David, de dienstknecht van de HEERE (JHWH)*”. Diverse schriftpassages worden aangehaald uit de Pentateuch, de Profeten en de Geschriften, bijvoorbeeld Haggai 2:6 “*En Ik zal schudden de hemel en de aarde...*”, Zacharia en Daniel.⁶

De compositie refereert aan de “boodschapper/engel Michael”, die onder andere voorkomt in Daniel 10:3, en in het NT Openbaring 12:7 (eindtijdoorlog) en Judas vers 9. Met andere woorden, de tekst lijkt te duiden op een apocalyptisch– [eschatologisch-] messiaans perspectief. Zonder twijfel steunt de auteur van dit geschrift het Davidische Messiaanse perspectief. De tekst als geheel is uniek, ze is niet bekend uit een andere bron in de Joodse traditie.⁷

Jodendom en christendom: theologische aspecten van het gesprek over de Messias.

Professor Israël Knohl van de Hebrew University of Jerusalem heeft het “ontdekkingsstokje” van Ada Yardeni overgenomen. “*Een nieuwe inscriptie, recentelijk voor het eerst in het Engels gepubliceerd in BAR* ⁸, kan de sleutel bevatten om een nieuw verstaan van delen van de geschiedenis van het Christelijk en Joods messianisme te ontsluiten” ⁹, zo start Knohl zijn bijdrage aan het onderwerp in Biblical Archeology Review [BAR] in najaar 2008.

Knohl stelt dat “Gabriëls Openbaring” ons veel te vertellen heeft over een ander soort messias – een *Messias Efraim, de zoon van Jozef*, die anders is dan het Bijbelse concept van een *Davidische Messias*. Dit sluit aan op het Schriftgedeelte in Deuteronomium 33: 13-17 en Jeremia 31:18-21, bijv. vers 20 “Waarlijk, Efraïm is een dierbare zoon voor Mij”. ¹⁰ Vergelijk ook Hosea 11:1-8.

De Joodse traditie over de “Messias zoon van Jozef” en zijn dood, lezen we reeds in de Babylonische Talmoed in Sukka 52a: “De rabbijnen leerden: De Messias zoon van David, die (zoals we hopen) zal verschijnen in de nabije toekomst, de Heilige, gezegend zij Hij, zal tegen hem zeggen: Vraag iets van mij en Ik zal het u geven, zoals geschreven is [Psalm 2:7-8]: ‘Ik wil aankondigen het besluit... Vraag mij, en Ik zal geven,’ etc. Maar als de Messias zoon van David gezien zal hebben dat de Messias zoon van Jozef die hem voorafging gedood is, zal Hij voor de HEERE zeggen: ‘HEER van het Universum, Ik zal niets van U vragen, behalve leven’. En de HEERE zal antwoorden: ‘Dit is reeds voor u geprofeteerd door uw vader David [Psalm 21:5]: ‘Leven vroeg hij van u, Gij gaaft het hem [zelfs lengte van dagen voor altijd en immer.’]”¹¹

Ook in *Sefer Zerubbabel*, een apocalyptische tekst uit de zevende eeuw CE, wordt de “Messias zoon van Jozef” gedood, en wel door de slechte “Armilus”, en vervolgens opgewekt [uit de dood] door de Messias zoon van David en de profeet Elia.¹²

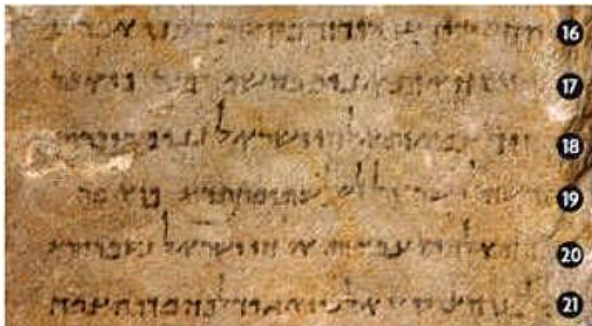
*Deze tradities zijn duidelijk post-christelijk en de meeste geleerden merken deze Joodse traditie aan als invloed van het christendom op het Jodendom.*¹³

In een vroege(re) Midrasj, de Pesikta Rabbati, Piska 36, waarschijnlijk uit de Tannaïtische tijd^{14,15} komt ook de Messias Efraïm (een zoon van Jozef) voor. Wat hem betreft, de zonden van anderen “zullen je neerbuigen onder een juk van ijzer”. De Heilige, gezegend zij Hij, vraagt hem of hij bereid is dit lijden te dragen. Messias Efraïm, zoon van Jozef, vraagt hoelang dit lijden zal duren. Zeven jaren, antwoordt de Heilige. Er volgt een gesprek waarna de Messias Efraïm zegt: “Heer van het Universum, met vreugde in mijn ziel en blijdschap in mijn hart neem ik dit lijden op mijzelf, er voor zorgend dat geen enkel persoon in Israël verloren gaat; dat niet alleen zij die leven gered worden in mijn dagen, maar ook zij die dood zijn...”.¹⁶

In deze passage uit de Pesikta Rabbati verschijnt de zoon van Jozef (hier Efraïm) ook als de Messias die geïdentificeerd wordt als de lijdende Knecht in Jesaja.

Graag verwijzen wij ook naar de Targum Jonathan op Exodus 40. Het gaat daar over de inwijding van de Tabernakel/Tempeltent en is dus gelieerd aan Zacharia 3 en 4, de bouw en inwijding van de tweede tempel. Hier worden (ook) twee Messiastypen neergezet. Eerst de *Messias ben David*, de zoon van David (Ex. 40:9) met de koninklijke kroon, die Israël verlost in het einde der dagen. Ten tweede diens voorloper *de Messias ben Efraïm/Jozef*, de zoon van Efraïm/Jozef (40:11), die zal strijden tegen en Israël de overwinning zal geven over Gog en zijn trawanten.¹⁷

Ook deze vroege(re) Joodse bronnen worden door sommige geleerden gekoppeld aan christelijke kringen.¹⁸ Een leidende rabbijnse geleerde, Saul Lieberman, heeft dit anders beargumenteerd. Knohl is het met hem eens.¹⁹ Knohl gelooft dat, vanuit de huidige inzichten, **“Gabriëls Openbaring” het inzicht ondersteunt dat de traditie aangaande de Messias de Zoon van Jozef, die gedood wordt, teruggaat naar het eind van de eerste eeuw BCE of het begin van de eerste eeuw CE.** Hoewel veel van de tekst van “Gabriëls Openbaring” niet behouden is of moeilijk is te lezen, is er voldoende om deze punten duidelijk te maken.

Voorbeeld: Regels 16-21 van Gabriëls Visioen

De vertaling van Knohl van de regels 16-26²⁰

16. and the Hasidim. My servant David, ask of Ephraim

17. [that he] place the sign; (this) I ask of you. For thus said

18. the Lord of Hosts, the God of Israel, my gardens are ripe,

19. My holy thing for Israel. By three days you shall know, for thus said
 20. the Lord of Hosts, the God of Israel, the evil has been broken
 21. before righteousness. Ask me, and I shall tell you, what is this
 22. wicked branch, plastered white. You are standing, the angel
 23. is supporting you. Do not fear. Blessed is the glory of the Lord God from
 24. his seat. In a little while, I will shake
 25. .. the heavens and the earth. Here is the glory of the Lord God
 26. of Hosts, the God of Israel, These are the seven chariots

Eerste teken van de lijdende en verzoenende Messias op steen?

In de regels 16-17 van de Gabriëlsteen lezen we: ²¹

עבדי דוד בקש מן לפני אפרים [שי] שים האות, אני מבקש מן לפניך

“Mijn knecht David, vraag van (voor het aangezicht van) Efraïm[:] plaats het teken; Ik vraag [dit] van (voor het aangezicht van) jou” (werkvertaling JWN).

De HEERE vraagt David te verzoeken aan Efraïm (de zoon van Jozef): *“Plaats het teken”*. De exacte aard van dit teken is niet gespecificeerd, maar het lijkt een teken van heil/redding te zijn. Het feit dat David een boodschapper is naar Efraïm, suggereert dat David onder Efraïm gesteld is. Hij, Efraïm, en niet David is de messiaanse sleutelfiguur die wordt gevraagd: *“Plaats het teken”*. ²²

De uitdrukking “Mijn knecht David” komt vaak in de Schrift voor als term voor een eschatologische leider: Ezechiël 34:23,24; 37:24-25. Efraïm is in de Bijbel de zoon van Jozef. Deze titulatuur in Gabriëls Openbaring loopt parallel aan de titel die de Talmoed gebruikt: “Messias zoon van David” en “Messias zoon van Jozef”. En Efraïm is de naam van de Messias in Pesikta Rabbati Piska 36, die lijdt voor de verzoening van de zonden van Israël. Vergelijk ook de Targum Jonathan op Exodus 40, met beide Messiasstypen.

In de regels 19-21 van de Gabriel Steen lezen we:

לשלשת ימין תדע כי אמר ה' אלהים צבאות אלהי ישראל נשבר הרע מלפני הצדק

“*Ten derde dage(n) zul jij weten/kennen dat, aldus zegt de HEERE God der legerscharen, de God van Israël, het kwaad werd verbroken door (vanuit voor het aangezicht van) de gerechtigheid*” (werkvertaling JWN).

De tekst vervolgt in regel 21-22:

שאלני ואגיד לכה מה הצמח הרע הזה

“*Vraag mij, en ik zal verhalen aan jou wat deze kwade spruit is*” (werkvertaling JWN).

In de Hebreeuwse tekst lijkt een gedachtesprong op te treden tussen de regels 19-21 enerzijds en 21-22 anderzijds.

Het laatste deel spreekt over de spruit/Spruit [Hebreeuws: TSeMaCH]. In de Tenach (OT) is de Rechtvaardige Spruit een duidelijke benaming van de Messiaanse Koning. Zo lezen we in Jeremia 23:5: “Zie, de dagen komen, luidt het woord des Heren, dat Ik aan David een rechtvaardige Spruit zal verwekken; die zal als koning regeren en verstandig handelen, die zal recht en gerechtigheid doen in het land” (Vertaling NBG 1951). In het eerste gedeelte, dat gerelateerd is aan de messiaanse figuur Efraïm, wordt inderdaad gesproken over het teken (regel 16-17) dat op de derde dag het kwaad werd verbroken door/voor gerechtigheid.

Het tweede gedeelte spreekt echter over “*deze kwade spruit*”. Dit is opmerkelijk omdat het eerste deel spreekt over de goede messiaanse Efraïm, *die het kwaad juist verbrak*. Blijkbaar laat de schrijver “*deze kwade*” uit het tweede deel terugslaan op “*het/de kwade*” uit het eerste gedeelte. Dit zou dan ook een messiaans figuur zijn, maar dan de antithese van de goede Messias Efraïm. Deze gedachte lijkt in overeenstemming met de tekst die volgt op de zinsnede “ik zal je verhalen wat *deze kwade spruit is*”, namelijk: “*wit gepleisterd*”. Deze valse/kwade spruit in regel 21-22 is volgens Knohl het beeld van de antichrist /antimessias, de witgepleisterde kwade (regel 22).²³

Deze kwade tegenstander, deze wolf in schaapskleren, dit witgepleisterde graf²⁴, zal door de goede rechtvaardige Messias Efraïm worden verbroken. Dit komt ook voor in de Pesikta Rabbati: de satan zegt tegen God dat de Messias Efraïm hem en alle tegenstanders van de Messias, uiteindelijk in de hel zal werpen.²⁵

Correctie

In zijn in 2008 gepubliceerd artikel ‘*By Three Days Live’: Messiahs, Resurrection and Ascent to Heaven in Hazon Gabriel*’²⁶, schreef Knohl dat hij in regel 80 meende te lezen dat de lijdende Messias Efraïm na drie dagen opstond uit de dood. Dit aspect leverde de nodige internationale commotie op. “*Ancient Tablet Ignites Debate on Messiah and Resurrection*”, kopte juli 2008 de New York Times²⁷. Uiteindelijk heeft Knohl deze lezing, gebaseerd op een onduidelijk woord, herroepen.²⁸ Hij leest regel 80 hieromtrent nu als volgt “*Ten derde dage(n): (is er) het teken*”. Uit vorenstaande blijkt dat dit “teken” dan gezien kan worden als in regel 17, de overwinning van de gerechtigheid over het kwaad.

“Het cruciale woord dat Knohl eerst las als werkwoord, ‘levend maken’ (האיה) wordt nu gelezen als zelfstandig naamwoord ‘[het] teken’ (האות). Het geheel overziend, is zijn overall interpretatie echter hetzelfde en **als hij correct is, blijft de tekst van grote betekenis voor het begrijpen van ‘messianisme’ onder Joodse groeperingen in de late tweede tempelperiode,**” aldus James Tabor²⁹ (accentuering JWN). [Habermas sluit op deze conclusie aan met:](#) “ ... de nieuwe informatie over de diversiteit binnen het Joodse messianisme [voor de christelijk traditie] is op zichzelf al opwindend”.³⁰

In een kort artikel als dit kan slechts beknopt op alle ins en outs van de Gabriëlsteen worden ingegaan. De tekst bevat nog tal van andere eschatologische en messiaanse aspecten. We hebben slechts geprobeerd het meest unieke van de vondst (aan) te tonen.

De Messias in het Nieuwe Testament

In het Tweede Testament (NT) wordt Jezus vele malen benoemd als de ‘Zoon van David’, zoals in Lukas 1:26: “In de zesde maand nu werd de engel **Gabriel** van God gezonden naar een stad in Galilea, genaamd Nazaret, 27 tot een maagd, die ondertrouwd was met een man, genaamd **Jozef, uit het huis van David**, en de naam der maagd was Maria. 28 En toen hij bij haar binnengekomen was, zeide hij: Wees gegroet, gij begenadigde, de Here is met u. 29 Zij ontroerde bij dat woord en overlegde, welke de betekenis van die groet mocht zijn. 30 En de engel zeide tot haar: Wees niet bevreesd, Maria; want gij hebt genade gevonden bij God. 31 En zie, gij zult zwanger worden en een zoon baren, en gij zult Hem **de naam Jezus** geven. 32 Deze zal groot zijn en **Zoon des Allerhoogsten genoemd worden**, en de Here God zal Hem **de troon van zijn vader David geven**, 33 en **Hij zal als koning over het huis van Jakob heersen tot in eeuwigheid, en zijn koningschap zal geen einde nemen**” (NBG1951. Accentuering JWN). Ook verder in de evangeliën en de brieven zijn er nog vele verwijzingen naar Jezus als de Zoon van David. Jezus zelf noemt zich echter niet zo! Hij wordt zo aangeduid door anderen.

De geaccentueerde delen geven een duidelijke verwantschap tussen de christelijke en de joodse messiaanse traditie weer. Breed ziet men uit naar de komst van de Koninklijke Messias de Zoon van David, die de overwinning voor Israël zal bewerkstelligen.

Hoewel Jezus slechts een enkele maal door anderen benoemd wordt als “Zoon van Jozef” (Lukas 3:24; 4:22; Johannes 1:46; 6:42), **verbindt Jezus zichzelf duidelijk met het beeld van de Lijdende Messias**. Jezus doet er alle moeite voor om het verwachtingspatroon van de farizeeën, het volk en de discipelen bij te stellen. Hij noemt zichzelf niet de Zoon van David. Maar **Jezus geeft nadrukkelijk aan dat Hij als Messias moe(s)t lijden en sterven voor de zonden van zijn volk, en de hele wereld**. Dit zowel voor als na zijn lijden, sterven en opstanding. Zo lezen we in Mattheus 16: [“20 Toen verbood Hij met nadruk zijn discipelen aan iemand te zeggen: Hij is de](#)

Christus [Messias]. 21 Van toen aan begon Jezus Christus zijn discipelen te tonen, **dat Hij naar Jeruzalem moest gaan en veel lijden** van de zijde der oudsten en overpriesters en schriftgeleerden **en gedood worden en ten derden dage opgewekt worden**. 22 En Petrus nam Hem terzijde en begon Hem te bestraffen, zeggende: Dat verhoede God, Here, dat zal U geenszins overkomen!” (accentuering JWN) Zie ook Mattheus 17:12; Markus 8:31, 9:12; Lukas 9:22; 17:25; 24:26; 24:46; Handelingen 1:3; 3:18; 17:3; 26:23; etc.

We zien hierboven hoe Jezus zich nadrukkelijk als de lijdende Messias presenteert. Dit werpt de vraag op hoe Jezus zichzelf zag. In hoeverre is Hij als de lijdende Messias ook de Messias de zoon van David?

De slotfase van Jezus aardse leven start bij de intocht in Jeruzalem. Dit staat beschreven in o.a. Mattheus 21 t/m 25. In deze periode bereidt Jezus Zijn dienaren voor op de tijd dat Hij afwezig zal zijn op aarde. Hij leert hen wat er zal geschieden, waar ze alert op moeten zijn en geeft instructies hoe ze het Evangelie als eten aan de wereld kunnen uitdelen.

In het centrum van deze reeks hoofdstukken zijn we in hoofdstuk 22 en 23 getuige van de discussies tussen de Farizeeën en Jezus, o.a. met betrekking tot Jezus Messiasschap. In Mt. 22 vanaf vers 34 stellen de Farizeeën Jezus op de proef door Hem de vraag te stellen naar de hoofdzaak van de Thora. Jezus antwoordt hierop dat dit de liefde tot God en de naaste is. Hier borduurt Jezus op voort met de wedervraag “Wat dunkt u van de Christus [de Messias]? Wiens zoon is Hij? Zij zeiden tot Hem: Davids Zoon.”. Aan de hand van Psalm 110:1 e.v. legt Jezus uit dat Hij (ook) de Messias zoon van David is.

Jezus zal na zijn lijden, sterven en hemelvaart de positie in de hemel aan de rechterhand van God innemen, conform Psalm 110. Vanuit die positie zal Hij op Gods tijd als de Koninklijke Messias ben David terugkomen aan het einde der tijden. Deze gedachtenlijn van Jezus sluit nauw aan op de (vroeg) midrasjiem als de Midrash Genesis Rabbah 85§9³¹, de Targum op Psalm 110 vers 3-4³², en de Midrasch Tehillim op Psalm 110:4³³.

Als slot van dit kerngedeelte eindigt Mt. 23 met het citaat van Jezus: “... gij zult Mij van nu aan niet meer zien, totdat gij zegt: Gezegend Hij, die komt in de naam des Heren!” Dit vers, Psalm 118:26, citeert Jezus hier met het oog op zijn tweede komst.

Klaarblijkelijk komen de twee Joodse messiaistypen, de Messias Efraim en de Messias zoon van David, samen in de ene persoon van Jezus.

Zou er een verband kunnen zijn tussen bovenstaande en de tekst op de Gabrielsteen (regel 16-17), waar de Eeuwige tot de Messias spreekt ... “*Mijn knecht David, vraag van (voor het aangezicht van) Efraïm[:] plaats het teken; Ik vraag [dit] van (voor het aangezicht van) jou*” (werkvertaling JWN).

De oudste papieren van de lijdende Messias?

Zowel de Joodse als de christelijke traditie kennen naast het Messiaanse beeld van de overwinnende Messias, de “Zoon van David”, een lijdende en stervende Messias, die weer opgewekt wordt uit de dood: ‘De Messias Efraïm/ zoon van Jozef’.

Veel wetenschappers hebben gesteld dat de Joodse traditie hierbij afgeleid is van de christelijke traditie. Hoewel de christelijke traditie geboren is in de wieg van de orthodoxe Joodse familie, en dus de eerste stelling *hoogst onwaarschijnlijk* is, was tot nog toe het tegendeel niet aangetoond.

Is de Joodse traditie over de lijdende Messias afhankelijk van de christelijke traditie of omgekeerd? Is de vondst van de Gabriëlsteen van betekenis voor het antwoord op deze vraag?

Als tegenhanger van de geschreven Tora, leverde de orthodoxe Joodse traditie haar kennis en interpretatie van de Heilige Schrift primair in *mondelijke vorm* over: de Mondelinge Tora. Pas na de verwoesting van de tweede Tempel door de Romeinen, begon de Joodse Mondelinge Traditie op schrift gesteld te worden. Toen was echter het Christendom al geboren. Vrijwel ieder die goed bekend is met de vroege Joodse traditie is zich er van bewust dat de wortels van de geschreven mondelinge traditie terug moeten gaan tot (soms ver) in de tweede Tempelperiode, de eeuw(en) BCE.

Vóór de ontdekking van de Gabriëlsteen waren er al enkele publicaties waarin de verwachting werd uitgesproken dat er in de Joodse traditie aanwijzingen naar voren zouden komen dat het type van de lijdende Messias ouder is dan de christelijke traditie.

Zo schreef Markus Bockmuehl in 1992 in een artikel over “De Gedode Messias”, dat de exegetische argumenten inzake de gedode/lijdende Messias in talrijke vroeg christelijke geschriften, gecombineerd met (later) Rabbijnse bewijzen, voor hem suggereren dat er op zijn minst rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid dat er in (pre-christelijke) Joodse kringen vergelijkbare profetische duidingen bekend moeten zijn geweest.³⁴ In 1998 schreef ook Knohl dat op grond van de Joodse geschriften en denkbeelden over de “lijdende Messias zoon van Jozef” en de traditie van zijn doding, hij aannam dat deze denkbeelden al aan het eind van de eerste eeuw BCE of in het vroege begin van de eerste eeuw CE ontstaan waren.³⁵ Duidelijke bewijzen lagen er echter nog niet!

Totdat rond 2000 CE een steen ontdekt werd, die bij de ‘ontcijfering’ in 2007-2008 nieuw inzicht bleek op te leveren!

In de Gabriëlsteen vinden we de vroegste en tot nu toe eerste fysieke buiten-Bijbelse referentie naar Efraïm, de zoon van Jozef, als lijdende messiaanse figuur.

Conclusie

De tekst op de Gabriëlsteen werpt een boeiend nieuw licht op de aanwezigheid van een lijdende messiasfiguur Efraim in de Joodse traditie. Deze steen dateert echter van vóór het tijdperk van de christelijke kerk, dus vóór het lijden, sterven en de opstanding van Jezus de Messias.

Hoewel deze vondst ook de nodige interessante nieuwe vragen oproept, kunnen we hieruit wel concluderen dat **vóór de geboorte van het christendom, in bepaalde Joodse groeperingen in de late periode van de 2^e Tempel, dit soort Messiaans gedachtengoed zich reeds had ontwikkeld.**

Dit plaatst het Nieuwtestamentische beeld van de lijdende Messias in de context van (een deel van) de Joodse traditie. Dat nodigt Joden en christenen uit tot nader gesprek.

Wim Nieuwenhuis is predikant-voorganger in Castricum

en bestuursvoorzitter van het CGI (Comité Gemeentehulp Israël)

hij deed een doctoraal Judaïstiek/Rabbinistiek aan de Vrije Universiteit

Ineke van den Beukel is predikant in de Protestantse Gemeente Haulerwijk-Waskemeer

Voor informatie of een PDF-file van het artikel:

Stuur een mail naar: nieuweiw@gmail.com

---

¹ Israël Museum Press Release April 30, 2013, Jerusalem

² Alle vertalingen van Engels naar het Nederlands door J.W. Nieuwenhuis

³ Ada Yardeni and Binyamin Elitzur, "Document: A First-Century BCE Prophetic Text Written on a Stone; First Publication," *Cathedra* 123 (2007): 155–66 (in Hebrew).

⁴ The Book of Hebrew Script, Ada Yardeni, The Hebrew University of Jerusalem, first ed. 1997 Hebrew, 2010 third edition English; Carta Jerusalem.

⁵ Ada Yardeni, A New Dead Sea Scroll in Stone? Bible-like Prophecy Was Mounted in a Wall 2,000 Years Ago. In: *Biblical Archeology Review* [BAR 34(01)] Jan-Feb 2008.

⁶ Idem

⁷ Idem

⁸ Idem

⁹ Israël Knohl, The Messiah Son of Joseph, "Gabriel's Revelation" and the birth of a new messianic model; In: *Biblical Archeology Review* [BAR 34(05)] Sept-Oct 2008.

¹⁰ In de Joodse Traditie (bijv Pesikta Rabbati Piska 36) ook afgeleid uit Deuteronomium 33:13-17, en Targum (Ps-)Jonathan: And just as the wild ox strikes *the wild animals* with its horns, *so shall Joseph's sons rule over the nations as one* in every comer of the earth. Aramaic Bible Vol 5b E.G.Clarke,1998.Vgl T. Neofiti *The birthright and the kingship and the glory and the majesty are his*. Aramaic Bible Vol 5a Martin McNamara, 1997

¹¹ Israël Knohl, The Messiah Son of Joseph, "Gabriel's Revelation" and the birth of a new messianic model; In: *Biblical Archeology Review* [BAR 34(05)] Sept-Oct 2008.

- ¹² Sefer Zerubbabel, Martha Himmelfarb, in David Stern and M.J. Mirsky, eds., *Rabbinic Fantasies: Imaginative Narratives from Classical Hebrew Literature* (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1990), pp. 67–90.
- ¹³ Israel Knohl, The Messiah Son of Joseph, etc
- ¹⁴ Hoewel de Pesikta Rabbati als geheel een late(re) datering heeft, behoren enkele Piska's waaronder 36 waarschijnlijk tot de vroege(re) Joodse traditie, The Sages: de Tanna'im / Amora'im, (ca 100-300 CE) [voor dat de christenen "aan de macht" kwamen], met mogelijk wel een latere compilatie; aldus Friedmann geciteerd in W.G. Braude, *Pesikta Rabbati*, Translated from Hebrew [in Engels], 1968, pag 22-23.
- ¹⁵ M. Ish-Shalom, ed., *Pesikta Rabbati* 36 (Tel Aviv: Friedmann, 1963), 162–63. While it is true that in the Dead Sea Scrolls "Ephraim" refers to the Pharisees, it does not seem to have this meaning in our text. The text has no typical Qumranic terminology, and there is no reference in this text to any sectarian polemic.
- ¹⁶ *Pesikta Rabbati* 36, translated from the Hebrew by W.G. Braude, (New Haven: Yale Univ. Press, 1968), pp. 678–679.
- ¹⁷ J.W. Nieuwenhuis, De Messias van Israel, ook voor de volken, in de Tien Woorden van geluk; in prep.
- ¹⁸ Recently f.i., Magnus Zetterholm's introduction to Magnus Zetterholm, ed., *The Messiah in Early Judaism and Christianity* (Minneapolis: Fortress Press, 2007), when he argues that the Jesus movement added a new element to the Jewish concept of messianism: a messiah of Israel who will suffer and die. This is now refuted by "Gabriel's Revelation," which had not yet been known when Zetterholm wrote.
- ¹⁹ Israel Knohl, The Messiah Son of Joseph, etc
- ²⁰ idem
- ²¹ Israel Knohl, " 'By Three Days Live': Messiahs, Resurrection and Ascent to Heaven in Hazon Gabriel," *The Journal of Religion* 88, no. 19 (2008).
- ²² Ada Yardeni, A New Dead Sea Scroll in Stone? Bible-like Prophecy Was Mounted in a Wall 2,000 Years Ago. In: *Biblical Archeology Review* [BAR 34(01)] Jan-Feb 2008.
- ²³ Israel Knohl, " 'By Three Days Live' "
- ²⁴ Vgl Mattheus 23:27-33, Statenvertaling, noemt Jezus de schriftgeleerden en farizeeën die zich anti-messiaans gedragen: witgepleisterde graven .....die de helse verdoemenis niet zullen ontvliden.
- ²⁵ *Pesikta Rabbati* 36, translated from the Hebrew by W.G. Braude, (New Haven: Yale Univ. Press, 1968), waar de satan tegen God aangeeft dat hij, satan en de tegenstanders van de Messias naar de hel zullen gaan door de Messias.
- ²⁶ idem
- ²⁷ ETHAN BRONNER: Ancient Tablet Ignites Debate on Messiah and Resurrection, *The New York Times*, JULY 6, 2008.
- ²⁸ *Hazon Gabriel: New Readings of the Gabriel Revelation*, edited by Matthias Henze (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2011): 36-60.
- ²⁹ James Tabor, The "Gabriel Stone" on Display, James Tabor discusses Israel Knohl's revised interpretations • 05/13/2013 Permalink: <http://www.biblicalarchaeology.org/daily/biblical-artifacts/inscriptions/the-gabriel-stone-on-display/>
- ³⁰ Gary R. Habermas, "Gabriel's Vision" and the Resurrection of Jesus; An exclusive internet article – July 2008. <http://www.garyhabermas.com/articles/gabrielsvision1/gabrielsvision.htm>
- ³¹ *Midrash Rabbah, Sefer Bereishis / Genesis Vol. IV-Vayeishev-Vayechi, 8589*; General Editors Rabbi Nosson Scherman / Rabbi Meir Zlotowitz; Kleinman Edition; ArtScroll Series, Mesorah Publications, Ltd, Brooklyn, N.Y., October 2011; Hebreeuws/Engels.
- ³² Cathcart, K., Maher, M., & McNamara, M. (Red.). (2004). *The Aramaic Bible: The Targum of Psalms*. (D. M. Stec, Vert.) (Vol. 16, Ps 110). Collegeville, MN: Liturgical Press.
- ³³ *Midrasch Tehillim (Midrash Schocher Tov)*; ins Deutsch ubersetztst A. Wunsche (Dresden 1892); Reprografischer nachdruck, Georg Olms Verlagsbuchhandlung (1967), Hildesheim Germany.
- ³⁴ Markus Bockmuehl A 'SLAIN MESSIAH' IN 4Q SEREKH MILHŪAMAH (4Q285)?; in *Tyndale Bulletin* 43.1 (1992) 155-170.
- ³⁵ Israel Knohl, "On 'the Son of God,' Armilus, and Messiah Son of Joseph," *Tarbiz* 68 (1998): 13–38 (in Hebrew with an English abstract).